

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2025. gada 18. februārī

Turpinājums

2025. gada 5. martā

Sēdi vada Satversmes tiesas priekšsēdētāja

Irēna Kucina

A. Ločmele.

Lūdzu visiem piecelties, tiesa nāk.

I. Kucina.

Labrīt, lūdzu, sēdieties.

Iepriekšējā tiesas sēde noslēdzās ar norādi, ka šodien lemsim par to, vai varam pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības.

Pirms šo jautājumu izlemjam, informēju, ka tiesas sēdes pārtraukumā esam saņēmuši no Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas vēstuli, kas tika adresēta un nosūtīta Eiropas Centrālajai bankai. Cik man ir zināms, šī vēstule ir nosūtīta arī pieteikuma iesniedzējam. Vai būsiet saņēmuši?

M. Šķiņķis.

Jā, vakar vakarā saņēmām.

I. Kucina.

Labi. Paldies.

Tātad, šī vēstule tiks pievienota lietas materiāliem.

Tātad... jautāšu tiesnešiem, vai vēl būs jautājumi pieteikuma iesniedzējas pārstāvjiem vai arī Saeimas pārstāvim?

Jā, Lūdzu!

J. Juriss.

Jā. Paldies.

Man būs pa vienam jautājumam katrai no pusēm. Sākšu, tātad, ar jums.

No iepriekš jūsu pozīcijas paustā secināms, ka jūs uzskatāt, ka nevajadzēja maksāt kompensāciju tiem kredītņēmējiem, kuru mērķis nebija mājokļa iegāde vai tā būvniecība.

Tad kāds apsvēruma, ja jums tas ir zināms, bija par pamatu bankai piekristot izstrādātajā metodikā ietvert vienu no punktiem, tas bija 17. punkts, proti, banka atbalstīja

to, kas paredzēja, ka kompensāciju izmaksā ar hipotēku nodrošinātam kredītam neatkarīgi no tā, vai tas saistīts ar mājokli?

M. Šķiņķis.

Jautājumu saprotu.

Tātad, pieteikuma iesniedzēja veica nodevas apmaksu un arī interpretēja regulējumu tā, ka arī kompensācija ir maksājama tādā gadījumā, kā jūs norādījāt, tādēļ ka tā noteica tiesību norma. Pieņemtā tiesību norma noteica pienākumu bankai šādi rīkoties. Un citāda rīcība bankai nebija iespējama tāpēc, ka likumdevēja pieņemtā tiesību norma tā to noteica.

Sakot, ka nebija loģiski vai atbilstoši samērīguma principam likumdevēja rīcībā pieņemt tādu regulējumu, ka ir kompensācija maksājama arī šādiem kredītņēmējiem, to sakot, mēs argumentējam, ka likumdevējs, pieņemot likumu, rīkojās pretēji samērīguma principa prasībām, tātad pieņēma pretēji paša definētajam mērķim tādu regulējumu, kas paredzēja atbalstu tādiem kredītņēmējiem, kurus likumdevējs, pieņemot likumu, apgalvoja, ka nemaz nevēlas atbalstīt. Pieņēma pretēju likumu. Pieņēma tādu likumu, kas atbalstu paredzēja arī šādiem kredītņēmējiem.

J. Juriss.

Jā, labi. Paldies par jūsu atbildi

Nākamais jautājums Saeimas pārstāvim.

Vai jums ir zināms, kāpēc likumprojekta izstrādes gaitā vai likumdošanas gaitā, vai pēc likuma pieņemšanas netika risināts jautājums par Ministru kabineta noteikumu izstrādi, lai radītu vienveidīgi izprotamu apstrīdēto normu piemērošanu?

R. Neilands.

Paldies par jautājumu.

Iemesli šādai rīcībai man nebūs zināmi, bet kā Saeimas pārstāvis es varu atbildi sniegt tādu, ka šis regulējums tika pietiekami detalizēti izstrādāts, lai nebūtu nepieciešama papildus tālāka detalizācija. Respektīvi, tā Saeimas pozīcija ir, ka šeit šis regulējums bija skaidrs un saprotams, pretēji tam, kā pieteicēji uzskata, ka šīs normas nav saprotamas.

J. Juriss.

Labi. Jā. Paldies.

I. Kucina.

Paldies.

Tātad jautājumi vairs... Būs? Lūdzu, Briedes kundze!

J. Briede.

Nu jā... es te tā kā nedaudz samulsu. Jūs iepriekš apgalvojāt, ka likumdevējs nav skaidri izteicies, bet tagad no tā, ko jūs tikko atbildējāt, es saprotu, ka nu likums tā kā pateica... un tas tāpat bija skaidrs un tāpēc jūs tā darījāt.

Tad kā ir ar to skaidrību? Paldies.

M. Šķiņķis.

Likumdevēja skaidrības argumentu mēs pieteikumā tiesai esam izklāstījuši un tajā nodaļā mēs esam norādījuši vairākus piemērus, kas raksturo to, ka, mūsaprāt, pieņemtais likums neizpilda šo te skaidrības kritēriju. Bet šie piemēri, kurus mēs norādām pieteikumā konkrētajā sadaļā, ir, teiksim, vēl specifiskāki, vēl tādi, kas nav Jurisa kunga nosauktais piemērs, kurš ir tāds... tajā sadaļā, teiksim tā, pieteikuma iesniedzējai nešķīta, ka varētu tiesību norma tikt interpretēta vai piemērota tā, kā tagad Saeima to uzskata, ka ir nepareizi piemērota.

Attiecībā uz šo sadaļu, ka ir kompensācija maksājama tiem kredītņēmējiem, kuri ir aizņēmušies naudas līdzekļus pie situācijas, ka tie aizņēmumi nav ņemti mājokļa iegādei vai remontam, bet nodrošināti ar ķīlu nekustamā īpašuma, attiecībā uz šo aspektu mums – pieteikuma iesniedzējai un bankai, šķiet, neradās domstarpības, ka to varētu saprast tā, ka šīm personām nav maksājamas kompensācijas. Mēs par citiem piemēriem, kas ir arī pieteikumā norādīti, mēs norādījām daudzas citas situācijas, kas tiešām objektīvi radīja neskaidrību, kā vispār varētu piemērot šo regulējumu.

Bet tiesas procesā mēs bijām vairāk kā pārsteigti, dzirdot Saeimas pozīciju, kas neatbilda pat atbildes rakstā norādītajai, ka izrādās, pat visos gadījumos gandrīz vai bankas ir nepareizi šo regulējumu piemērojušas. Un šajā brīdī tad man ir jāsaka... nu, ja pat tajā aspektā, kurā bankas uzskatīja, ka regulējums ir saprotams tā, kā tās to piemēroja... pat tur izrādās bankas nav pareizi sapratušas, tad mums, šķiet, tiešām ir liela problēma ar regulējuma skaidrību, kāds tas tika pieņemts.

L. Liepa.

Un ja drīkst, es arī gribētu pavisam, pavisam īsi papildināt.

Mēs te redzam, ka apstrīdētajās normās, proti, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ panta pirmajā un otrajā daļā, ir acīmredzami pretrunīgs normas mērķis. Pirmkārt, šī panta pirmajā daļā ir runa par to, ka ir jāaizsargā ar kompensāciju hipotekāro kredītuņēmējus mājokļa iegādei un būvniecībai. Tātad, šeit no vienas puses varētu pieņemt... ahā... ir runa tikai par tādiem no visa kopējā hipotekāro kredītu portfeļa kredītņēmējiem, kuri ņem šo aizdevumu mājokļa iegādei vai būvniecībai.

Taču tūlīt pat jau nākamajā punktā likumdevējs rada pretrunu ar šo it kā sašaurinājumu norādot, ka „nodevu maksā par patērētājiem (fiziskajām personām – kredītu

ņēmējiem) izsniegtajiem kredītiem, kuru atmaksa ir nodrošināta ar Latvijā esoša nekustamā īpašuma hipotēku”.

Nu, lūdzu! Tātad – cik garš, tik plats! No vienas puses saka, ka nē, nē, nē... tikai tiem, kam ir plāns būvēt vai remontēt, vai celt. No otras puses saka, ka nē, visi kredīti, kuriem ir nodrošinājuma hipotēka.

Un jāsaka godīgi, šī 2. punkta daļa atbilst arī tam, kā bankas klasificē kredītus. Mums vismaz divu pieaicināto personu skaidrojums, bija teikts, ka vispār jau tā dalīt – hipotekārais kredīts un nehipotekārais – īsti nevar, jo mēs runājam plašāk par aizdevumu vai kredītu, kas ir nodrošināts ar hipotēku. Līdz ar to ir skaidrs, ka, nu, ja likumdevējs tajā panta otrajā daļā pasaka, ka visiem, kas ir nodrošināti... nu... tad, lai izvairītos no neskaitāmiem tūkstošiem dažādu strīdu, pieteikumu prasību civilprocesā, bankas kopā ar Saeimas Juridiskā biroja, Finanšu ministrijas un Ieņēmumu dienesta pārstāvjiem izstrādāja metodoloģiju, kurā teica – nu, ja jau visiem, tad visiem!

Paldies.

J. Briede.

Jā, es saprotu, ka Saeimas pārstāvi, jūs droši vien atbildēsiet uz šo argumentu savā debašu runā... vai arī jūs nebijāt domājis par to runāt un tagad es jums varētu pavaicāt šobrīd par to skaidrību?

R. Neilands.

Jā... Nu, es noteikti varu atbildēt uz šo argumentu uzreiz, negaidot debašu runu.

Respektīvi... protams, jebko var apgriezt no divām pusēm un vienmēr var meklēt... tur, kur ir rakstīts melns, pateikt, ka tur ir rakstīts balts, un otrādi.

Šajā gadījumā Saeimas pozīcija viennozīmīgi ir tāda, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ panta pirmajā daļā ir ļoti skaidri definēts mērķis, kas mērķtiecīgi tika iestrādāts šajā tiesību normā, lai būtu skaidrs, ka šis regulējums ir attiecināms uz tiem gadījumiem, kad kredīts ir ņemts, lai mājokli iegādātos vai tā celtniecībai. Nu, tajā skaitā, tas, protams, ietver arī iekšā rekonstrukciju, remontu un tādas lietas.

Otrā daļa, kur kolēģi saka, ka tas nonāk pretrunā, tas jau ir tikai precizējošs. Tas nozīmē to, ka ir šī pazīme, ka tas ir hipotekārais kredīts. Šis kredīts ir nodrošināts ar hipotēku, kas ir nostiprināta attiecīgi Zemesgrāmatā.

Un līdz ar to tad... vismaz tas, kā es lasu tās normas un Saeimas nostāja ir tāda, ka tas ir skaidri noteikts, un tas bija paredzēts tieši šiem gadījumiem, ka nevis tas mērķis bija, ka to attiecināt uz visiem... uz ceļojumu kredītiem un uz tamlīdzīgiem un tamlīdzīgiem. Tas arī komisijas sēdēs bija šāda nostāja... atbalsts tiem paredzēts. Un tas jau, kā tālāk šis likums tiek realizēts, tas jau ir...

J. Briede.

Nu, jā... patiesībā, to jau jūs tā kā jau arī iepriekš teicāt. Bet jūs nemulsina tas, ka patiesībā tas, ko mēs te dzirdējam tiesas sēžu laikā, ka gandrīz visas institūcijas apgalvoja pretējo nevis tā kā Saeima to bija domājusi? Jums nav tā kā mulsums par to, ka tā ir sanācis?

R. Neilands.

Es nemācēšu pateikt, vai tiešām visas institūcijas apgalvoja pretējo. Bet vismaz no likumdošanas procesa materiāliem un no Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas sēžu ierakstiem izriet, ka mērķis bija tieši šāds. Tāds, kāds tas ir arī ierakstīts šajā pirmajā daļā. Nevis atbalstīt pilnīgi visus, kuriem ir hipotēka nodrošināta. Ja mēs runājam par hipotēku, tur īstenībā ļoti daudz un plaši var izvērsties, jo vēsturiski jau hipotekārā kreditēšana vispār bija kreditēšana, kas ir nodrošināta ar hipotekārās ķīlas zīmēm. Nu, šī definīcija mūsdienās jau faktiski vairs nestrādā.

I. Kucina.

Paldies.

Tālāk... vaicāšu tiesnešiem, vai varam pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības un pāriet pie tiesu debatēm?

Tātad, līdz ar to tiesa ir pabeigusi lietas izskatīšanu pēc būtības.

Kā jau iepriekšējā tiesas sēdē skaidrojām, katram no lietas dalībniekiem debašu runai ir 30 minūtes.

Tagad, lūdzu, vārds pieteikuma iesniedzējas „SEB banka” pārstāvjiem. Lūdzu!

L. Liepa.

Godātā tiesa, paldies.

Pirmkārt, es sāksu ar pavisam īsu atskatu tiesas faktisko apstākļu noskaidrošanas laikā konstatētajā likumdošanas procesa hronoloģijā, proti, trauksmainajos divos mēnešos, kas 2023. gada noslēgumā visnotaļ steidzīgā, jāsaka, haotiskā un neparastā, likumdevējam netipiskā procesā radīja šīs apstrīdētās Patērētāju tiesību aizsardzības likuma normas.

Mēs atceramies ļoti labi, ka tūlīt, sekojot pandēmijas postam, 2021. gada pirmajā ceturksnī Latvijā un lielākajā daļā Rietumu pasaules strauji pieauga patēriņa preču cenas. To izraisīja pamatā divi procesi – pirmais ir pandēmijas laikā radušies iedzīvotāju uzkrājumi un, otrkārt, visnotaļ dāsnie pabalsti, ko lielākajā daļā Rietumu pasaules valstu valdības maksāja saviem iedzīvotājiem. Tā rezultātā neizbēgami pieauga inflācija. Tā visstraujāk attīstījās 2022. gada vidū, un tā līdz pat 2023. gada pirmajam ceturksnim Latvijā bija ārkārtīgi augsta, aptuveni 21% vidējais rādītājs. Šajā inflācijas līknē lielāko daļu aizņēma patēriņa preces un enerģija.

Lai cīnītos ar inflāciju, 2022. gada jūnijā Eiropas Centrālā banka sāka celt procentu likmes, paaugstinot EURIBOR likmi, un tās tika paaugstinātas metodiski un arī ar iepriekšēju skaidrojumu, brīdinājumu, ka tā tas process turpināsies līdz pat 2023. gada novembrim. Latvijā, vērojot šos notikumus, jāatzīst, ar diezgan lielu laika nobīdi – tikai 2023. gada otrajā pusē – publiskajā telpā sāka diskusijas par to, ka varētu radīt palīdzības programmas iedzīvotājiem, kas cieš no cenu kāpuma. Un tad šajā diskusijā parādās arī elements par bankām. Tas rodas, kā mēs to ļoti labi atceramies, lielā mērā saistībā ar tā saucamo kapitālo remontu, kas būtiski mainīja Latvijas banku vidi, kurā Latvijas bankas no tā, ka tās strādāja pamatā ar ārvalstu klientiem... atvainojos, nevis pamatā, bet tai skaitā lielā mērā ar ārvalstu klientiem un visnotaļ dāsni piedāvāja kredītus, laikā, par kuru mēs runājam, jau ne tikai vairs nevarēja piedāvāt kredītus, bet pat diezgan aktīvi vēra ciet kontus, tajā skaitā arī tādiem klientiem, kuri nebija saistīti ar šīm riska grupām, pret kurām bija vērsti kapitālais remonts. Tātad parādījās divi galvenie... politiskajā retorikā... divi galvenie argumenti. Pirmais – iedzīvotājiem ir milzīgs un nepanesams cenu kāpums. Un tas izskatās kāps vēl un otrs – pie tā, protams, ir vainojamas bankas. Jo tajā laika posmā, un es runāju par 2022. gada vidu un 2023. gada pirmo ceturksni, ne tikai ir augstas cenas, bet arī pieaug EURIBOR likme, kas liek maksāt vairāk tiem cilvēkiem, kas ir aizņēmušies un ļauj saņemt vairāk tiem, kas ir aizdevuši. Šajā gadījumā šis laika posms, kurā... ir jāsaka... šie trīs faktori sakrīt, ir diezgan īss, un tas, jāatzīst, attiecībā uz cenu kāpumu beidzās jau 2022. gada vidū.

2023. gadā, tātad, Saeima vai politiķi no vārdiem pāriet pie darbiem un 6. oktobrī Saeimā tiek iesniegts likumprojekts, kas izraisa diezgan lielu pārsteigumu nozarei – ne tikai bankām, bet arī Finanšu nozaru asociācijai, tajā skaitā arī regulatoram, Latvijas Bankai, kura savā 3. oktobra slēdzienā konstatēja, ka 6. oktobra piedāvājums, kas Saeimā ir iesniegts 6. oktobrī, neatbilst nedz nozares, nedz arī jebkādam citām ekonomiskajām prasībām.

Šie piedāvājumi un šie aicinājumi netiek ņemti vērā, un 12. oktobrī Saeima pirmajā lasījumā pieņem normas, kuras ir neatbilstošas ne tikai, var teikt, labas likumdošanas procesa prasībām, bet arī vairākām tiesību prasībām, uz kurām 27. oktobrī norāda negatīvais Saeimas Juridiskā biroja atzinums. Neskatoties uz šo atzinumu, neskatoties uz nozares iebildumiem, uz diezgan plašajām diskusijām, 9. novembrī Saeimā otrajā lasījumā tiek pieņemts būtiski grozīts, taču ne uzlabots likuma grozījums.

30. novembrī Saeimas komisija iesniedz vai adresē Eiropas Centrālajai bankai informatīvu vēstuli, kurā tā norāda, ka 7. decembrī ir paredzēts pieņemt trešajā lasījumā izstrādātos grozījumus un tāpēc lūdz... nu, faktiski, ne lūdz, bet dod iespēju... jāsaka tā, Eiropas Centrālajai bankai paust viedokli. Nesagaidot Eiropas Centrālās bankas sniegto viedokli, dienu iepriekš nekā norādīts šajā vēstulē, 6. decembrī, trešajā lasījumā Saeima pieņem apstrīdētās normas.

Sāksim ar to, vai šīs apstrīdētās normas varētu uzskatīt par nodevu. Tātad, vai Satversmes tiesa varētu piekrist tam, ka jebkas, ko likumdevējs nosauc par nodevu, patiešām atbilst nodevas kritērijiem. Un šeit man jāatsaucas gan uz pieaicinātās ekspertes Leitānes viedokli, gan arī uz plašajām debatēm, kas izraisījās attiecībā uz to, ka, ja mēs kādu regulatora maksājumu nodēvējam par nodevu, tad ar to vien mēs nevarētu izpildīt visas saistošās prasības, kādas nodevas gadījumā būtu... kādām būtu jāizpildās nodevas gadījumā. Apstrīdētais regulējums nav nodevas regulējums, jo šai tiesvedībā mēs neesam raduši pamatojumu tam, ka tam piemistu regulatīva funkcija. Pēc būtības vienīgā regulējošā darbība, ko Patērētāju tiesību aizsardzības likuma norma paredz, ir cenas koriģēšana darījumā starp banku un kredītņēmēju. Mēs noteikti nevaram piekrist, ka darījumu cenas koriģēšanas funkcija padara regulējumu par nodevu, un ir arī citi elementi, kuri acīmredzami to atšķir no tām nodevām, kādas Latvijas Republikā tiek standartā pieņemtas.

Pirmkārt, mēs redzam, ka šo nodevu aprēķina un tālāk arī administrē privātpersona, nevis valsts iestāde, proti, tātad bankas ir tās, kuras faktiski rada šo nodevas skaitli, par kuru strīdēties tālāk, nevis, kā tas būtu ar nodevu, Administratīvajā tiesā, bet, kā tas šajā konkrētajā gadījumā paredzēts, jādodas uz civilo tiesu.

Pat ja arī tā būtu regulatīva nodeva, tad mums būtu jebkurā gadījumā šim aktam jāpiemēro parastais normas pārbaudes tests, pirmkārt, vai likums... vai ierobežojums, kas ir paredzēts pamattiesībām, ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas ir samērīgs. Uz regulatīviem nodevas maksājumiem neattiecas judikatūra par valsts rīcības brīvību fiskālo nodevu jomā. To mēs varam diezgan labi redzēt līdzšinējā Satversmes tiesas judikatūrā, tajā skaitā arī atsevišķās tiesnešu domās, kuras mēs aicinātu ņemt vērā, piemēram, Solidaritātes nodokļa lietā – tiesnesis Kusiņš.

Līdz ar to mēs varam dēvēt šo tiesību normu, kā mēs to vēlamies, bet mums ir jebkurā gadījumā jāveic tests, un mēs nevaram aizslaucīt šo lietu, sakot, ka tā nav Satversmes tiesas kompetencē tikai tāpēc vien, ka likumdevējs ir nosaucis ierobežojošo regulējumu par nodevu.

Tātad, mēs sāksim vispirms ar to, vai norma ir pieņemta ar likumu, tātad, vai tai ir leģitīms mērķis un vai šis regulējums ir samērīgs.

Pirmkārt, nav ne mazāko šaubu, ka konkrētais regulējums ir īpašumtiesību ierobežojošs un līdz ar to tātad mēs aicinātu to skatīt... piekrītam šajā gadījumā Saeimas pārstāvja viedoklim, tas ir bijis arī mūsu viedoklis no sākta gala jau, skatīt kopsakarā visu šī pieņemtā regulējuma normu gan tajā daļā, kurā mēs to saucam par nodevu, kas ir maksājama bankām, gan tajā daļā, kurā mēs to dēvējam jau par kompensāciju, kas ir izmaksājama konkrētiem kredītņēmējiem – šo banku klientiem.

No šīs tiesas prakses izriet, ka jebkurš mantisks samazinājums ir īpašumtiesību ierobežojums un par to laikam arī šajā lietā nav strīda, un tiesas procesā mēs arī to esam konstatējuši, ka apstrīdētais regulējums ierobežo pieteikuma iesniedzēju pamattiesības.

Jau aicinājām vērtēt šo pamattiesību ierobežojumu ne tikai Satversmes 105., bet arī Satversmes 1. panta kontekstā kā patvaļas aizlieguma principa pārkāpumu, proti, ir pilnīgi skaidrs, ka īpašumtiesību ierobežojums nedrīkst tikt noteikts bez skaidri un precīzi definēta mērķa. Apstrīdētais regulējums ir pieņemts ar mērķi nodrošināt kompensāciju izmaksu kredītņēmējiem, tātad arī pieteikuma iesniedzējas īpašumtiesību ierobežojumam ir noteikts mērķis – nodrošināt kompensācijas pieteikuma iesniedzējas klientiem. Un tātad tas ir tieši paredzēts Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ panta pirmajā daļā, par kuru tik tikko arī mēs ar kolēģiem šeit diskutējām. Šis pants paredz nepieciešamu sociāli atbildīgas valsts principam atbilstošu un mērķtiecīgu kredītprocentu kompensāciju hipotekāro kredītu ņēmējiem mājokļu iegādei un būvniecībai un tā tālāk, kā jau mēs to esam ne vienreiz vien šajā procesā citējuši. Procesa gaitā to apstiprināja gan Saeima, gan pieaicinātās personas. Un arī tātad Saeima ir piekritusi, ka mums ir jāaptver šis kompensācijas mehānisms kontekstā ar nodevu, un tas ir vienots tiesību institūts, ko mēs aicinātu Satversmes tiesu arī tā vērtēt.

Tātad mēs nevaram atrauti apskatīt atsevišķi nodevas ievākšanas kārtību un kompensācijas izmaksu, jo tās ir cēloniski saistītas. Un ir ļoti labi redzams, ka tātad nodevu kā tādu ievāc, lai izmaksātu. Un vēl jo vairāk – šī panta... apstrīdēto normu 13. daļa diezgan skaidri parāda, ka kompensāciju nevar izmaksāt no citiem līdzekļiem, kā tikai no tiem, kas ir ievākti ar nodevas kārtību. Tātad tas nozīmē, ka pēc būtības ar šo regulējumu banka iesaistās divu privātpersonu kredītīguma civiltiesiskajās attiecībās. Saeima pēc būtības regulē cenas noteiktam bankas produktam. Tiesas sēdē tam arī neiebilda Saeimas pārstāvis, norādot, ka Saeima apstrīdēto regulējumu ir pieņēmusi, jo bankām esot bijuši augsti peļņas rādītāji, nu, un tad tādiem produktiem kā, piemēram, noguldījumiem bankas nav noteikušas pietiekami augstas procentu likmes. Tātad Saeimas pārstāvis ir atzinis un piekritis, ka likumdevējs ar apstrīdēto regulējumu ir apzināti iejaucies privātpersonu darījumos, šajā gadījumā visos tajos darījumos, kur aizdevums ir nodrošināts ar nekustamā īpašuma hipotēkas ķīlu.

Likumdevēja ieskatā tātad mēs redzam, ka... likumdevēja ieskatā tātad būtu nepieciešams koriģēt šo divu privātpersonu līgumu gan tajā daļā, kurā ir aizdevums, gan tajā daļā, kurā savukārt banka aizņemas. Un tātad par to, ka šāda ir bijusi apstrīdētā regulējuma būtība, to ļoti labi parāda sākotnējais regulējuma mērķis, kura konkrēts uzdevums bija samazināt EURIBOR likmes daļu. Nu un arī ar vēlākajām redakcijām likumdevējs centās šo plānu – samazināt EURIBOR ietekmi – noslēpt kaut kādā ziņā, lai samazinātu iespējas to apstrīdēt Satversmes tiesā.

Būtu ekonomiski nepamatoti ignorēt, ka nauda, kas tiek samaksāta kā nodeva, faktiski ir paņemta no bankām, tādā veidā samazinot to iespējamo ienākumu, ko bankas iegūst un kas varētu būt ne tikai bankas peļņa, bet ko bankas būtu varējušas izmantot arī tālāku kredītu izsniegšanā.

Satversmes tiesas īstenotais konstitucionālās kontroles mērķis ir pakļaut likumdevēja rīcību iespējami pilnīgākai pārbaudei. Tātad, ja likumdevējs varētu no tā izvairoties, tikai mākslīgi nosaucot kādu regulatoru iejaukšanos privāto personu darījumā par nodevu, tas nozīmē, ka šādā veidā likumdevējs ārkārtīgi eleganti varētu aiziet no ļoti plašas likuma daļas konstitucionālās kontroles iespējas un tas, protams, kļūst par bīstamu precedentu, un tas, protams, būtu milzīgs kārdinājums likumdevējam atrast inovatīvākos veidus, kādā mainot tiesību normas nosaukumu, izņemt attiecīgu strīdīgu regulējumu no godātās tiesas kompetences, un to mēs, protams, nedrīkstam pieļaut.

Šajā lietā līdz ar to Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai tiešām likumdevējs drīkst iejaukties privāttiesiskos darījumos un koriģēt šo darījumu cenas ar tādu pamatojumu, kādu likumdevējs šajā lietā ir piedāvājis. Mūsuprāt, tiesiskā, demokrātiskā valstī ar brīvu ekonomisko sistēmu tas nav pieļaujams.

Tātad mums ir jāskatās nākamais testa solis, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts atbilstoši Satversmei. Vispirms mēs gribētu pievērst uzmanību labas likumdošanas principa ievērošanai, precīzāk, šajā gadījumā, neievērošanai.

Laikam jau viskrasākais pārkāpums ir tajā daļā, kas arī ir diezgan plaši šeit diskutēts, proti, Eiropas Centrālās bankas kompetence. Lietā ir skanējuši tajā skaitā diezgan radikāli viedokļi, tajā skaitā tāds, ka ar šo regulējumu iejaucoties ne tikai procesā, kas ir dalībvalstu nodots Eiropas Savienības institūcijai, Eiropas Centrālajai bankai, bet arī darbojoties pretēji šīs institūcijas noteiktajai politikai vai stratēģijai noteiktā laika posmā, Latvijas likumdevējs ir pārņēmis to kompetenci, ko tam nebija tiesību pārņemt. Tātad šāds viedoklis ir lietā arī skanējis.

Nu mēs, protams, saprotam, ka tas ir tiesas ziņā to vērtēt. Tajā pat laikā šeit mēs saskaramies ar Eiropas Savienības tiesību regulējumu, un mēs redzam, ka arī Latvijas tiesai ir kompetence vērtēt šo Eiropas Savienības tiesību pārkāpumu. Vienīgais gadījums, kad Latvijas tiesa varētu just pienākumu vērsties, piemēram, Eiropas Savienības tiesā ar šādu jautājumu, būtu tādā gadījumā, ja Latvijas tiesa uzskatītu, ka viss ir kārtībā un Eiropas tiesības nav aizskartas.

Un šajā gadījumā mēs gribam... un nākamajā nodaļā es veltīšu tam dažus vārdus, konstatēt, ka Eiropas Savienības tiesību regulējums šajā daļā ir pārkāpts.

Lietas izskatīšanas gaitā mēs apstiprinājām, ka Saeima pieļāva Līguma par Eiropas Savienības darbību pārkāpumu, neīstenojot Eiropas Savienības saistošā regulējumā noteikto apspriešanās, savlaicīgas apspriešanās, pienākumu ar Eiropas Centrālo banku. Mēs konstatējām, ka šīs konsultācijas, ja tās vispār tā drīkstētu nosaukt, nenotika tajā stadijā, kurā atbilstoši Līgumam par Eiropas Savienības dalību un Padomes lēmumu tām bija jānotiek. Savā atzinumā to atzina arī Eiropas Centrālā banka, to atzina arī tiesību eksperte, šeit pieaicinātā kolēģe Jūlija Jerņeva. Saeima pieņem lēmumu un attiecīgi Saeimai bija jākonsultējas ar Eiropas Centrālo banku, ko tā neizdarīja.

Vakar... pavisam tādā procesa pēdējā minūtē iesniegtais dokuments tikai apliecināja to, ko mēs jau konstatējām. Tātad, ka šī nebija konsultēšanās, tā nebija apspriede. Tas bija paziņojums, informācija, ka Saeima pieņems šādu aktu un, nu, lai negadītos tā, ka Eiropas Centrālā banka var savlaicīgi ieteikt tomēr datus balstīt šāda veida lēmumu, Saeima savu lēmumu pieņēma dienu ātrāk par to termiņu, ko tā bija norādījusi vēstulē Eiropas Centrālajai bankai. Tātad konsultācijas vispār nebija paredzētas.

Tas nozīmē, ka šo ļoti raupjo regulējuma pārkāpumu Saeima nu nekādi nevarētu nosaukt par atbilstošu Eiropas Savienības likumu prasībām.

Pie tam mēs ar pārsteigumu konstatējām, iepazīstoties ar iesniegto vēstuli un tās tulkojumu, ka faktiski pat neizmantoja Padomes lēmumā paredzēto iespēju lūgt Eiropas Centrālajai bankai steidzamības kārtā sniegt šo savu skaidrojumu. Nu un jāatzīst, ka... tātad mēs uzskatām, ka Latvijas Satversmes tiesai ir pilnvaras un kompetence izvērtēt arī šeit, mūsu tiesā, vai šāda veida darbība ir vai nav atbilstoša Eiropas Savienības tiesību regulējumam.

Tātad, mēs uzskatām, ka attiecībā uz Eiropas Centrālās bankas konsultēšanās pienākumu ne tikai tas ir procesuāli pārkāpts, bet arī saturiski un pēc būtības, jo mēs regulējamajos aktos neredzam, ka Latvijai kā eiro zonas dalībvalstij būtu tikai un vienīgi jāpaziņo par šo aktu. Latvijai ir pienākums ņemt vērā, ciktāl tas ir iespējams un saprātīgi, nepieciešams šos ieteikumus.

Nu mēs dzirdējām ļoti interesantus argumentus, tajā skaitā tādu, ka Latvijai bija ļoti īpaša situācija un ar inflāciju bija jācīnās vairāk nekā kādām citām valstīm. Taču es gribētu sacīt, ka šāda īpaša nostāja noteikti nepamato atkāpi no vienotās eirozonas politikas. Un ja mēs šādi varētu rast tam pamatojumu, tad tikpat labi pamatojums varētu būt arī tām Savienības dalībvalstīm, kuras tagad negrib kopā ar pārējām Eiropas valstīm cīnīties pret Krievijas agresiju Ukrainā. Šo argumentu tikpat labi varētu izmantot, attaisnojot, ka arī mums ir īpaši apstākļi.

Otrkārt. Tātad tie nebija vienīgie labas likumdošanas principa pārkāpumi. Kā mēs konstatējām šai lietā, tātad... un to diezgan ilustratīvi mums parādīja arī pieaicinātās personas, it īpaši es atsaucos uz Finanšu nozaru asociācijas kolēģi, kolēģi Pastaru, kurš diezgan precīzi stāstīja par to, kā notika šī likuma pieņemšana, cik anomāla bija absolūta nozares viedokļa ignorēšana, Latvijas Bankas viedokļa ignorēšana. Un jāatzīst, arī Latvijas Bankas pārstāvis 19. februāra sēdē diezgan precīzi norādīja, ka likumdevējs šajā procesā... likumdevējam bija neveiksmīgs dialogs ar nozari. Nu, kur nu vēl trāpīgāk, kaut arī diplomātiski, bet diezgan trāpīgi nosaukt šo procesu. Faktiski nozares viedoklis netika ņemts vērā. Nozare tika nostādīta šī likuma regulējuma priekšā un bija spiesta pēc tam... tātad pēc tam, kad likums jau pieņemts, censties saprast, censties to piemērot, tajā skaitā kopā arī ar valsts pārvaldi, tajā skaitā kopā ar ministrijām un ar Ieņēmumu dienestu un Saeimas Juridisko biroju.

Un tāpat ir skaidrs, ka šajā gadījumā mēs diezgan labi varam redzēt to, kā labas likumdošanas princips nav ievērots arī attiecībā uz vietējo nozares un vietējo regulatoro institūciju viedokļa vērā neņemšanu.

Tālāk es gribētu pāriet pie tā, ka gan Eiropas Centrālā banka, gan arī šeit pieaicinātās personas diezgan skaidri norāda, ka šāda veida lēmumu, kas būtiski ietekmē ekonomiskos procesus gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, nedrīkst pieņemt sasteigti un tam ir jābūt pieņemtam datos balstītam. Savā ievadrūnā es norādīju, ka šis process ir noticis jau krietni pēc tam, kad negatīvā ietekme ir iesitusi Latvijas mājsaimniecībām, un pēc tam, kad šī ietekme jau sāk samazināties, jo cenu pieaugums vairāk nekā pusgadu jau ir apstājies un vairs nepieaug. Un lai vērtētu, kā šo cenu pieaugumu iespējams kompensēt, tam būtu jābūt datos balstītam procesam. Un šajā situācijā mēs diezgan skaidri redzējām un arī mūsu godātais oponents, pārstāvot Saeimu, nevarēja pierādīt, ka lēmums ir datos balstīts. Tāpat, šis process nebija datos balstīts, nebija veikta analīze un arī tās analīzes, kuras savlaicīgi tika iesniegtas, kā 2023. gada 3. oktobra Latvijas Bankas ziņojums, netika ņemtas vērā. Tāpat mēs diezgan skaidri redzam, ka faktiski regulējums nebija precīzi mērķēts vai, pat ja mērķis tika definēts, tad regulējums netika balstīts uz tādu analīzi, kura varētu īstenot šo deklarēto mērķi.

Un ļoti svarīgs arguments par regulējuma skaidrību. Tā vietā, lai... nu, faktiski jau šodien, atbildot uz godātās tiesas jautājumiem, mēs redzējām, cik radikāli atšķirīgi ir pušu viedokļi, pušu pārstāvju viedokļi šajā sakarā, taču diezgan skaidri, ka ir ļoti grūti neredzēt 8.⁴ panta pirmās un otrās daļas acīmredzamo pretrunu – šo pretrunu, kuru skaidrot nācās aktīvai darba grupai, kura faktiski radīja metodiskos noteikumus. Patiesībā šādai darba grupai, kurā iesaistītos visas iesaistītās personas, tajā skaitā arī nozares pārstāvji, jānotiek nevis pēc regulējuma pieņemšanas un spēkā stāšanās, bet pirms šī regulējuma pieņemšanas vai regulējuma pieņemšanas laikā, un tas, kā mēs noskaidrojām, nenotika. Tāpat ir skaidrs, ka, ja regulējums būtu skaidrs un saprotams, nebūtu vajadzīgi metodiskie norādījumi. Jā, iespējams, Ministru kabinetam būtu jāsniedz precizējošs, tāpat akts, kādā veidā sadarbotos pieņemsim Valsts ieņēmumu dienests kā iestāde, kura no valsts puses piedalījās šajā procesā un administrējošajām institūcijām, tāpat privātpersonām, tajā skaitā arī pieteicējam.

Un tāpat attiecībā uz regulējuma mērķiem un normu atbilstību samērīguma principam. Šī procesa gaitā diemžēl mums nekļuva lielāka skaidrība par to, kādi tad īsti ir tie... vai kāds ir regulējuma mērķis, vai kādi ir regulējuma mērķi. Mēs redzējām, ka, sākot jau no likumdošanas procesa... un pat tajā skaitā vairākās tiesas procesa dienās tika saukti dažādi, tajā skaitā savstarpēji izslēdzoši regulējuma mērķi. Nu, tie diezgan skaidri parādīja, ka vienota, skaidra mērķa vai šādu mērķu kopuma normai sākotnēji nemaz nebija. Tāpat ir skaidrs, ka mēs, pirmkārt, mums būtu jānodala, ka pamattiesību ierobežojuma legītimais mērķis būtu jādefinē atsevišķi no regulējuma mērķa. Ja regulējuma mērķi mēs vēl varam mēģināt atrast šajā apstrīdētās normas kaut vai 1. pantā,

tad, runājot par pamattiesību ierobežojumu, te ir acīmredzama pretruna. Mēs nonācām pat līdz tik interesantiem piedāvājumiem, ka šī regulējuma viens no mērķiem būtu bijis darboties pretēji tam, ko tād Eiropas Centrālā banka tajā laikā ir sludinājusi – apkarot inflāciju... tajā laikā, tieši otrādi, ar ideju – dodiet naudu, lai cilvēki var iet un pirkt, lai cilvēkiem ir uzkrājumi, lai cilvēki var maksāt par kredītiem. Tātad faktiski šis mērķis nu savā ziņā ir absurds, un tas kaut kādā ziņā parāda... nevis kaut kādā ziņā, bet tas diezgan precīzi parāda to, ka likumdošanas procesā nebija koordinēta viena noteikta mērķa.

Tātad ir skaidrs, ka ir minēts arī ļoti interesants... es atvainojos, ir minēts arī interesants arguments par to, ka regulējuma pieņemšana bija ļoti svarīga lielai daļai Latvijas mājsaimniecību, atsaucoties uz to, ka 16 tūkstoši cilvēku mūsu portālā ManaBalss.lv, kas ir ļoti laba, demokrātiska... kas ir labs demokrātijas instruments, paraugs daudzām valstīm, 16 tūkstoši cilvēku ir aicinājuši pieņemt šo regulējumu. Es gribētu sacīt tā, ka ir ļoti jauki, ja daudzas no ManaBalss.lv iniciatīvām šādi tika pieņemtas, bet ManaBalss.lv tajā skaitā ir daudzas jēdzīgas iniciatīvas, kuras likumdevējs nedzird. Tai skaitā ManaBalss.lv arī aicina samazināt nodokļus vai legalizēt *cannabisu*, vai darīt daudzas citas vērtīgas lietas, kuras likumdevējs arī varētu ņemt un ielikt savā darba kārtībā, ja likumdevējs konsekventi sekotu pārstāvja viedoklim šajā lietā.

Un ļoti svarīgs arguments, ko mēs arī dzirdējām un par ko diezgan daudz tika diskutēts par to... ka, pat ja... pat ja arī mēs neesam trāpījuši mērķī tieši tai grupai, kurai varbūt vajadzēja, pat ja likumdevēja mērķis ir izplūdis un nav skaidrs, vai tas ir kompensēt vai sildīt ekonomiku, vai vēl kaut ko... labi, ka šāda nauda tika izdalīta cilvēkiem, jo tād sociāli atbildīgas valsts princips nu faktiski pieprasītu valstij rīkoties atbildīgi pret saviem iedzīvotājiem. Un šeit neapšaubāmi mēs nedrīkstam ignorēt Tieslietu ministrijas atbildes rakstā 1. sējuma 57. lappusē norādīto, ka sociāli atbildīgas valsts princips... to nedrīkst aplūkot atrauti no pārējiem principiem, it īpaši tiesiskas valsts principiem. Tātad sociāli atbildīgas valsts principu, to analizējot kopsakarā ar Satversmes 105. pantu un 1. pantu, šis princips aizliedz likumdevējam iejaukties privāttiesiskos darījumus, ja nepastāv precīzi identificēta un pierādīta netaisnība, kas likumdevējam ir jākorģē. Bet tādas šajā lietā nav. Un to atzina gan tiesībsargs gan rakstveida paskaidrojumos, gan arī mutvārdu sēdē, gan arī Saeimas pārstāvis. Tādēļ notika iejaukšanās ar hipotēku nodrošināto līgumu darījumos, ja pati Saeima, ja Saeimas pārstāvis atzina, ka šajos līgumos netaisnība nepastāvēja. Sociāli atbildīgas valsts princips, to analizējot kopsakarā ar Satversmes 105. un 1. pantu, arī aizliedz noteikt privātpersonai pienākumu samaksāt naudas līdzekļus kredītņēmējiem, kuriem palīdzība ne tikai nav nepieciešama, bet kuri šādu palīdzību arī nemaz nav lūguši. Finanšu ministrijas secinājumus, ka normu mērķis samazināt izmaksu slogu tieši sociāli vismazāk aizsargātajām mājsaimniecībām un Ekonomikas ministrijas ieteikums izmantot līdzekļus zemo un vidējo ienākumu mājsaimniecību atbalstam, kas ir to rakstveida

paskaidrojumos norādīts, nav īstenots. Īpašumtiesību ierobežojums ir acīmredzami nesamērīgs, ja tas tiek noteikts ar mērķi palīdzēt tiem, kam ir radušās finanšu grūtības, bet vienlaikus nodevu un kompensāciju izmaksas kārtība noteikta tāda, ka atbalsts tiek sniegts gandrīz visiem kredītuņēmējiem un tā rezultātā vēl 19 miljonu eiro paliek pāri valsts budžetā. Savukārt, ja valsts saka, īpašumtiesību ierobežojums bankām tika noteikts tādēļ, lai cilvēkiem tiktu izmaksāti naudas līdzekļi, kuriem ne vien nebija maksājumu grūtību, bet kuri pat neuzskatīja, ka tiem būtu nepieciešama šāda palīdzība, varētu sildīt ekonomiku, tad šādam regulējumam pieteikuma iesniedzēja ieskatā vispār nav leģitīma mērķa. Tā ir vienkārši likumdevēja patvarīgi izņemta naudas pārdale no vienas privātpersonas kabatas otras privātpersonas kabatā.

Un es gribētu pāriet pie nobeiguma kopsavilkuma... un ar jūsu atļauju, ja drīkst, vēl vienu minūti klāt pie man atvēlēto 30 minūšu laika. Man noteikti nebūs iebildumu, ja arī Saeimas pārstāvim vajadzēs arī vienu minūti.

Šajā lietā mēs diskutējam par pieņemto normu iespaidu uz mikroekonomiskiem procesiem un tautsaimniecību. Ir gan atzīts, ka to iespaids uz finanšu iestāžu kredītpolitiku būs redzams tikai ilgtermiņā, tieši tāpat kā ilgtermiņā izpaudīsies normu iespaids uz finanšu iestāžu tiesisko palāvību. Tomēr jau šobrīd mums ir pienākums novērtēt pieņemto normu satversmību, un man ir pieci punkti.

Pirmkārt, normas nav pieņemtas labas likumdošanas procesā. Otrkārt, normas prettiesiski iejaucas divu līdēju privāttiesiskajās attiecībās. Treškārt, normas tieši ietekmē finanšu produktu vērtējumu ar hipotēku nodrošināto aizņēmumu cenu, īstermiņā samazinot šo produktu par 30%, tā novērtējumu, bet ilgtermiņā palielinot naudas resursu cenu, to riska komponenti, kas veido naudas resursu cenu. Ceturtkārt. Normas uzliek papildus pienākumus privātpersonām, finanšu iestādēm, aprēķināt kompensācijas summu un administrēt izmaksas, un, piektkārt, normas piešķir finansiālu labumu indivīdu grupai, kas to nav prasījusi un kam to nebija nepieciešams saņemt.

Likumdevēja sasteigtais mēģinājums īstenot palīdzības programmu nav datos balstīts, tas ir deklaratīvs, jo tas ir adresēts iedzīvotāju grupai, kuras lielākajai daļai tas nebija nepieciešams. Tas nonāk krasā pretrunā ar nozares un ekspertu ieteikumiem. To pieņemšanas laikā kritizēja arī Saeimas Juridiskais birojs un ministrijas. To kritiski vērtēja arī tiesībsargs. Šodienas apstākļos, kad vēl jo labāk var redzēt, ka Latvija viena nevar darboties nedz valsts drošības, nedz aizsardzības jomās, nedz ekonomiskajos procesos, ir jāatzīst, ka ar šādām populistiskām normām likumdevējs sabotēja un pretdarbojās Eiropas Savienības institūciju stratēģijai un politikai samazināt inflācijas ietekmi eirozonas zemēs.

Mēs esam spiesti konstatēt, ka normas ir bezatbildīga un nevajadzīga atsevišķu politiķu vēlme celt savus zemos reitingus uz Latvijas tiesiskuma rēķina. Šādas normas nedrīkst palikt spēkā. Paldies.

I. Kucina.

Paldies SEB bankas pārstāvim.

Lūdzu, tagad vārds debašu runā Saeimas pārstāvim.

R. Neilands.

Paldies.

Paldies kolēģim par interesanto debašu runu.

Jā, nu, acīmredzot, es biju nedaudz savādāk plānojis sākt savu debašu runu, bet nevaru neadresēt kolēģa, godājamā kolēģa, *argumentum de absurdum* izteikto argumentu par likumdevēja vēlmi atbalstīt sabiedrības iniciatīvas, tajā skaitā par *cannabis* legalizēšanu.

Jānorāda, ka šajā gadījumā šis arguments par 16 tūkstošiem balsīm, ko kolēģis pieminēja tikai šāda veidā argumentā, neizskanēja ātrāk. Pirmajā tiesas sēdē, kad mēs sākām skatīt lietu, tad es biju pieļāvis, ka kolēģi to minēs, bet neminēja, un tad šobrīd tas arguments tiek noreducēts līdz tādām līmenim, ka sabiedrība vēlas arī dažkārt tādus likumprojektus no parlamenta, kas tiešām nebūtu atbalstāmi. Nu, vismaz tādā sabiedriskā iekārtā, kāda ir mums. Šis noteikti nav arguments, kas būtu salīdzināms ar to, ka tiešām iedzīvotāji pie apstākļiem, kad bija būtiski augusi inflācija, būtiski attiecīgi makroekonomiskie apstākļi, ģeopolitiskie apstākļi ietekmē cilvēku maksātspēju un tieši EURIBOR likmju kāpuma rezultātā arī šī maksātspēja pasliktinājās. Un līdz ar to iedzīvotāju 16... aptuveni 16 tūkstošu vēlme vērsties pie likumdevēja ar kolektīvo iesniegumu bija korekts veids, kā vērst likumdevējam uzmanību uz to, ka problēma pastāv, ka problēma ir būtiska, un aicināt likumdevēju šo problēmu risināt. Un tas arī notika.

Pievērsieties manai debašu runai, kādu es to biju plānojis, attiecīgi šajā gadījumā mēs esam tiesas sēdē, kurā pieteikumu ir iesniegusi viena banka. No visām kredītiestādēm ir tikai viena banka iesniegusi, nav iesniedzis attiecīgi neviens kredīta devējs, kuram ir licence patērētāju kredītiņā. Tajā pašā laikā bankas pārstāvji savu gan paskaidrojumu runu, gan debašu runu, gan visus jautājumus tiesas sēdēs uzdeva tā, it kā viņi pārstāvētu visas nozares intereses. Tā, it kā šeit cīnītos nevis viena banka par savām konkrētajām ekonomiskajām interesēm, kādas neapšaubāmi ir šai bankai tiesības, bet tā, it kā mēs šeit... šeit būtu likumdevējs vienā pusē zāles un otrā pusē būtu visa banku nozare. Bet ir jāņem vērā, ka tā šoreiz nav.

Bet runājot par banku nozares interesēm. Tas, ko kolēģi nepieminēja, lai gan tika pārķāpts labas likumdošanas princips... tika pārņemts labas likumdošanas principa ievērošanas aspekts, tika pārņemts tas, ka šis mehānisms neatbilst nodevas statusam, kā arī tas, ka lielākajai kredītņēmēju daļai nemaz nebija nepieciešami šie atbalsta mehānismi, kā arī kolēģis beigās norādīja, ka daudzi nemaz to neprasiņa... Tajā pašā laikā bankas pārstāvji nevienā brīdī nenorādīja uz to, ka bija laiks, kad iepriekšējās finanšu

krīzes rezultātā tieši likumdevējs uzklaušīja banku nozari un gāja pretī banku nozarei. Respektīvi, Civilprocesa likuma 44. un 45. Pārejas noteikumu punktā ir ietvertas normas, kas laika periodā no 2010. gada 1. februāra līdz 2012. gada 31. decembrim hipotekārajam kreditoram deva iespēju liegt izsoles realizēšanu tad, kad tika veikta piedziņa uz ieķīlāto nekustamo īpašumu, nosakot, ka var uz vienu gadu atlikt šo piedziņu. Un tās bija tieši banku... Tā bija banku nozares iniciatīva, ko likumdevējs tajā laikā arī atbalstīja. Savukārt tagad, kad pie likumdevēja vērsās 16 tūkstoši iedzīvotāju un ne tikai, pie Reira kungs bija vērsušies arī tieši rakstot e-pastus un uzrunājot viņu arī citi iedzīvotāji, ka likumdevējs šo iniciatīvu ir uzklaušījis un tālāk arī iestrādājis likumā, tad tiek teikts, ka tas nav nozīmīgi.

Kolēģis norādīja uz Zakuļa kunga paskaidrojumiem, norādot uz to, ka neesot bijis dialogs. Protams, var klausīties ierakstus un analizēt, uz ko šis dialogs bijis attiecināms, bet es to salasīju nedaudz savādāk. Es salasīju tādā veidā, ka nebija dialogs sekmīgs ar banku nozari. Tas, ko Reira kungs mēģināja panākt, ka banku nozare šajos apstākļos, kad ir tik augstas EURIBOR likmes, iet pretī un meklēt kopīgus risinājumus, kādā veidā attiecīgi atvieglot kredītņēmējiem šos apstākļus. Taču, tā kā tas netika panākts, tā rezultātā arī šis likumprojekts tika sagatavots un arī pieņemts Saeimā galīgajā lasījumā. Tātad šis dialogs bija nesekmīgs tieši arī tādā aspektā, ka bankas pašas nenāca pretim.

Attiecīgi tiesas sēdēs es uzdevu jautājumus, kas acīmredzot izraisīja arī pārsteigumus, par negatīvajām kredītu likmēm. Pats esmu no banku nozares, ļoti labi zinu, ka tad, kad bija negatīvas kredītu likmes, bankās iestājās zināms pārsteiguma moments, ko šobrīd darīt. Ja skatās matemātiski un ja skatās no saistību tiesību viedokļa, kā kolēģis arī uzsver šo privāttiesību autonomiju, kas, protams, ir neapšaubāmi ļoti nozīmīga, tad no šīs konstrukcijas kā bija noslēgti kredītņēmumi, bankām bija jāpiemaksā tajos gadījumos, kad bija šīs atsevišķās kredītu likmes negatīvas kopumā. Zakuļa kungs arī norādīja uz to, ka bija šādi precedenti un šī bija problēma ne tikai Latvijā, bet tā arī bija problēma eirozonā. Nevienu gadījumu neesmu dzirdējis, ka banka būtu piemaksājusi kredītņēmējam. Tā vietā tas, ko bankas sāka darīt pēc šī fakta, kad bija negatīvas likmes, mainīja savus līgumus uz visiem līgumiem, kas tika noslēgti nākotnē vai arī kas tika pārslēgti, paredzēja noteikumu, ka negatīvas likmes gadījumā bankai nav jāmaksā un attiecīgi tiek uzskatīts, ka likme ir nulle. Tātad banka pie šādiem ekonomiskajiem... bankas pašas pie šādiem ekonomiskajiem apstākļiem rīkojās tā, lai aizstāvētu savas intereses.

Un ko es ar to gribu pateikt? To, ka bankas vienmēr darbosies savu interešu vārdā. Banku darbības mērķis ir peļņas gūšana, un attiecīgi arī viss ir pakārtots tam.

Attiecīgi viens no pārmetumiem Saeimai, no bankas puses ir tāds, ka šis modelis, kas ir izstrādāts, kas patiesībā sastāv no divām komponentēm, attiecīgi no nodevas un no šīs kompensācijas, ka šī nodevas daļa, ka tā neesot uzskatāma par nodevu likuma izpratnē. Un arī caur to, ka tā nav uzskatāma par nodevu, uz izskatāmo gadījumu neesot

attiecināma Satversmes tiesas prakse par likumdevēja rīcības brīvību nodokļu politikas jomā. Taču tiesas sēdēs uzklusot Finanšu ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Tieslietu ministrijas un Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvjus, viņi visi kā viens teica, ka tā ir nodeva. Attiecīgi kompetentās institūcijas, jo īpaši Finanšu ministrija, kas ir atbildīga par nodokļu politikas izstrādāšanu, un Valsts ieņēmumu dienests, kas ir atbildīgs par šīs politikas īstenošanu, šīs institūcijas kompetentās saka, ka tā ir nodeva, godājamie oponenti saka, ka nav.

Īpaši tika uzsvērts procesa gaitā no SEB bankas pārstāvju puses, ka 19 miljonu eiro atlikums no nodevas ir nonācis valsts budžetā kā kaut kas ārkārtējs, kas pierāda likumdevēja kļūdu. Savukārt Latvijas Bankas pārstāvis, sniedzot... atbildot uz tiesnešu jautājumiem, arī norādīja, ka pašā sākumā jau bija iešūts, ka zināma daļa, mazākā daļa no nodevas paliek pāri un netiek izmaksāta. Respektīvi, tas modelis bija tāds, ka nemaz savādāk nevar aprēķināt izmaksājamo summu un nodrošināt to, ka visi saņems, visi kredītņēmēji, kam pienācās šī kompensācija, ka viņi to saņems. Pretējā gadījumā varētu iestāties situācija, kad ir deficīts un valstij ir jāpiemaksā.

Godājamais kolēģis arī norādīja uz satversmības kritērijiem. Es arī tiem, protams, pieskaršos, ņemot vērā, ka tas ir būtisks aspekts.

Attiecīgi SEB bankas pieteikumā norādīts, ka bankas pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo, pirmkārt, apstrīdētās normas neesot pietiekami skaidri formulētas, lai pieteicējs varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu, kā arī paredzēt to piemērošanas sekas.

Un te nu es teikšu, ka banka nonāk zināmās pretrunās ar sevi un tūlīt arī izskaidrošu debašu runas gaitā, kāpēc.

Faktiskā situācija ir tāda, ka realitātē šīs normas ir izpildītas. Kā mēs redzējam tiesas sēdēs, tad ir bijusi dažāda izpratne par to, vai tas regulējums ir attiecināms uz pilnīgi visiem kredītiem, kas ir nodrošināti ar hipotēku, vai arī tas... ievērojot šos noteiktos divus kritērijus, ka līdz 2023. gada 31. oktobrim un 250 tūkstošu eiro kritēriju, vai arī ir attiecināms tikai uz mājokļa iegādi un remontam. Bet jebkurā gadījumā tas, ko mēs redzam, ka nav bijušas nepārvaramas grūtības šo normu izpildei. Faktiski šobrīd šis tiesiskais regulējums ir izpildīts, bankas ir iesniegušas Valsts ieņēmumu dienestam visas deklarācijas, aizskaitījušas valsts nodevu un šī valsts nodeva no Valsts ieņēmumu dienesta ir pārskaitīta kredītņēmējiem.

Otrkārt. Tas, kas ir norādīts pieteikumā – apstrīdētās normas esot pieņemtas, neievērojot normatīvajos aktos paredzēto procedūru, jo neesot saņemts Eiropas Centrālās bankas atzinums. Arī kolēģis savā debašu runā īpaši uzsvēra šī Eiropas Centrālās bankas atzinuma nozīmīgumu. Attiecīgi šajā sakarā ir jānorāda, ka arī pieaicinātā eksperte Jūlija Jerņeva pat norādīja uz to, ka esot pamats Eiropas Komisijas pārkāpuma procedūras uzsākšanai. Tajā pašā laikā pati Eiropas Centrālā banka ne tikai nav rosinājusi Eiropas Komisiju uzsākt pārkāpuma procedūru, bet 2024. gada 4. novembra

atzinuma par solidaritātes iemaksu likumprojekta 3.2. punktā ir norādījusi: „Latvijā jau ir ieviesti uz kredītņēmējiem vērsti pasākumi, kam būtu jāierobežo mājsaimniecībām izsniegto kredītu standartu pasliktināšanās”. Tātad Eiropas Centrālā banka pati nepilnu gadu vēlāk, sniedzot atzinumu par solidaritātes iemaksu likmi piemin to, ka Latvija jau ir rīkojusies, lai aizsargātu kredītņēmējus, lai ierobežotu viņu maksātspējas risku. Tātad ne tikai nav šis pārkāpuma... ne tikai šī pārkāpuma procedūru uzsākta, bet tieši pretēji, Eiropas Centrālā banka pat atsaucās uz šo faktu, ko Latvija ir darījusi.

SEB banka pārmet likumdevējam procedūras neievērošana Eiropas Centrālās bankas atzinuma saņemšanai, taču neņem vērā faktu, ka atzinuma ātrāka saņemšana nebūtu ietekmējusi likumdošanas procesa galarezultātu. Attiecīgi Saeimas 2023. gada 20. decembra Budžeta komisijas sēdē tika skatīts Eiropas Centrālās bankas atzinums un attiecīgi ne tikai šajā sēdē, bet arī Valsts prezidenta... tikšanās pie Valsts prezidenta, kurā tika skatīts jautājums par likuma atgriešanu otrreizējai caurskatīšanai, šis atzinums jau bija pieejams un tas tika ņemts vērā. Attiecīgi tikšanās laikā pie Valsts prezidenta jau tika runāts par šo Eiropas Centrālās bankas atzinumu un prezidents neuzskatīja, ka norādītie ieteikumi no Eiropas Centrālās bankas ir tik būtiski, lai šo likumu neizsludinātu. Savukārt jau 2023. gada 20. decembra Budžeta komisijas sēdē pieaicināto personu loks bija diezgan plašs, tajā skaitā Latvijas Bankas pārstāvji. Un Latvijas Bankas prezentācijā tika arī adresēts tas, kas ir norādīts šajā Eiropas Centrālās bankas atzinumā, respektīvi, Eiropas Centrālās bankas atzinumā nebija ne aicināts likumdevējs šo likumu atcelt, ne arī bija norādīti kritiski ieteikumi attiecībā uz šī likuma saturu, bet bija attiecīgi izteikts aicinājums likumdevējam veikt analīzi par likuma ietekmi uz monetāro sistēmu un uz attiecīgi banku spēju pelnīt.

Un attiecīgi Latvijas Bankas prezentācijā ir norādīts, ka kredītņēmēju aizsardzības nodeva 2024. gadā būtiski nepasliktinās banku pelnītspēju, tā saglabāsies virs pēdējo gadu līmeņa. Attiecīgi šie jautājumi tika ņemti vērā, un tie tika analizēti. Arī Saeimas mājaslapā šī Latvijas Bankas prezentācija ir pieejama. Tātad, šie jautājumi tika skatīti

Ja likumdevējam būtu bijušas bažas, ka šis likums ir nepareizs, tad būtu bijušas visas iespējas rosināt attiecīgi savādāku gan šī likuma atcelšanu, gan arī, iespējams, savādāku modeli, bet tas netika darīts. Sēdes noslēgumā arī Reira kungs norādīja uz to, ka, izvērtējot šo atzinumu, ir redzams, ka likumdevējs ir rīkojies pareizi.

SEB bankas pieteikumā ir norādīts uz to, kā ir rīkojušās citas valstis attiecībā uz šo mērķēšanu, uz atbalsta mērķēšanu. Tajā pašā laikā arī šeit veidojas zināma pretruna, jo attiecībā uz visiem šiem gadījumiem, kur citas valstis, sākot no Itālijas, turpinot ar Portugāli, Poliju un tā tālāk... Rumāniju... visos gadījumos Eiropas Centrālās bankas kopējā nostāja bija tāda, ka šis atbalsts nav nepieciešams. Jo tas, kā kolēģis saka, nonāk pretrunā šiem centieniem attiecīgi ietekmēt monetāro politiku, ja tā skatās pēc būtības.

Vismaz teorētiskā līmenī. Par finanšu rezultātiem es arī attiecīgi nedaudz vēlāk arī norādīšu.

Savā pieteikumā SEB banka norāda, ka pati ir atzinusi, ka leģitīmais mērķis šīm apstrīdētajām normām esot. Attiecīgi arī norādot uz to, ka tas saskan ar Saeimas viedokli par šo leģitīmo mērķi. Līdz ar to par to papildus diskusijas nav nepieciešamas.

Taču attiecībā uz piemērotību pieteikuma 260. un 261. punktā ir norādīts, ka apstrīdētajās tiesību normās paredzētais ierobežojums principā ir piemērots leģitīma mērķa sasniegšanai, taču attiecīgi ir norādīts uz šo kritēriju par 250 tūkstošu eiro sliekšni. Bankas ieskatā attiecīgi šīs normas būtu bijušas attiecināmas arī uz kredītņēmējiem, kuriem ir saistības virs 250 tūkstošiem.

Attiecībā uz nepieciešamību pieteikumā ir norādīts, 304. punktā ir norādīts, ka apstrīdētās normas paredzētā ierobežojuma leģitīmo mērķi bija iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem kredītiestāžu īpašumtiesības ierobežojošiem mehānismiem, tas ir, paredzot kompensāciju tikai tādiem kredītņēmējiem, kuriem tā ir nepieciešamība. Šādu risinājumu bankas ieskatā varēja ieviest, ņemot par pamatu ienākumu, kredītu maksājumu vai izdevumu kritērijus, atbilstoši Latvijas Bankas sniegtajām rekomendācijām. Un šeit arī veidojas šī ārkārtīgi būtiskā pretruna starp pašu bankas nostāju attiecībā uz to, ka varēja būt ierobežotāks šāds mehānisms saistībā ar to, ko nozīmētu šāda mehānisma īstenošana. Ja mēs paskatāmies Latvijas Bankas piedāvājumu, kas tika skatīts Budžeta komisijas 2023. gada 3. oktobra sēdē, tas bija daudz sarežģītāks par DSTI rādītāja izmantošanu. Šis rādītājs nebija vienīgā komponente šajā piedāvājumā, ko Latvijas Banka bija izvirzījusi. Attiecīgi Latvijas Bankas šī formula, kas bija izvirzīta, bija aizņēmēju kopējā rīcībā esošie vidējā mēneša neto ienākumi pēdējo sešu mēnešu laikā pēc visu pēdējā kalendāra mēneša laikā aprēķināto kredītu atmaksas maksājumu segšanas ir mazāki nekā minimālo izdevumu rezerves nepieciešamība uz katru aizņēmēju un katra tā apgādājamo, ko aprēķina kā kopsummu no, pirmkārt, 80% no valstī noteiktās bruto minimālās algas uz katru aizņēmēju un, ja tādi ir, arī uz katru līdzzaizņēmēja solidāro aizņēmēju. Otrkārt, 60% no valstī noteiktās bruto minimālās algas uz katru apgādājamo attiecīgajā mājsaimniecībā. Un šeit, ja nu šis piedāvājums būtu bijis realizēts, mēs nonāktu ļoti lielās izpildīšanas grūtībās. Jo, pirmkārt, Latvijā nav mājsaimniecību reģistrs, no kura varētu uzzināt, kas ir šajā mājsaimniecībā ietilpstoši, otrkārt, pašiem kredītņēmējiem būtu jāvērsas pie bankām, un bankām būtu šie pieteikumi jāadministrē.

Attiecībā tieši uz šo DSTI rādītāju, par kuru mēs arī diezgan daudz diskutējām. Ir jāņem vērā to, ka šis rādītājs ir izstrādāts speciāli un tas ir iekļauts Kredītrisku novērtēšanas noteikumos. Gan iepriekšējā redakcijā, kuru bija apstiprinājusi Finanšu kapitāla tirgus komisija, gan jaunajā kā mehānisms, kas tiek ievērots tad, kad kredītņēmējs vērsas bankā un lūdz saņemt kredītu. Patstāvīgi bankas DSTI rādītāju neaprēķina. Vēl jo vairāk. Bankām nav pieeja informācijai, kas nepieciešama šī rādītāja aprēķināšanai, ja klienta ienākumu konts, uz kuru tiek pārskaitīta vai nu alga, vai nu citi ienākumi īres

maksas, nomas un tā tālāk, un tā tālāk atrodas citā bankā. Banka var ļoti labi redzēt sava klienta finanšu stāvokli, ja visi ienākumi un izdevumi attiecīgi ir no attiecīgās bankas kontiem, bet, ja ir citā bankā šie ienākumi, tad tas vairs nav redzams.

Tika runāts arī šīs lietas izskatīšanas gaitā... arī Pastara kungs norādīja uz to, ka viņš pasekoja līdz Kredītu biroja statistikai par kredītņēmējiem un tamlīdzīgi. Gatavojoties tiesu debatēm, es arī īpaši rūpīgi papētīju, kas izriet no... ko Kredītu birojs var kādu informāciju sniegt un kas ir no Kredītu reģistra redzams. Tie ir jautājumi, kas attiecas uz izdevumu sadaļu: kādi ir kredīti, kāda ir kredītvēsture, vai ir līdzzaizņēmēji, galvnieki un tā tālāk, un tā tālāk. Respektīvi, saistību puse. Ienākumu puse Kredītu birojā nav redzama. Ir redzamas kapitāldaļas un līdzdalība uzņēmumos un tamlīdzīgi, bet ienākumu sadaļa nav redzama. Līdz ar to šo par ienākumu sadaļu DSTI rādītāju aprēķināšanai nav iespējams iegūt, šī informācija pilnvērtīgi ir pieejama tikai Valsts ieņēmumu dienestam. Pat ne Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai, jo Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra var apkopot informāciju, kas ir saistīta ar sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, kas ir pakārtota ienākumiem no darba algas un saimnieciskās darbības ieņēmumiem fiziskajām personām, bet kas nav saistīti ar dividendēm. Līdz ar to šī pilnīgā informācija par ieņēmumiem, arī tad, ja visi ienākumi ir legāli, ir tikai Valsts ieņēmumu dienestam un šāda informācija bankām nav. Tātad šajā gadījumā nebūtu iespējams šo formulu bez paša kredītņēmēju līdzdalības realizēt. Un, savukārt, ja šī realizācija būtu nepieciešama, tad tas būtu ārkārtīgi liels slogs pašām bankām.

Un šajā gadījumā ir būtiski norādīt uz to, ka pati banka savā pieteikumā ir norādījusi uz argumentu, respektīvi, norādot, ka ir... no vienas puses norādot, ka ir jābūt šim mehānismam mērķētākam, savukārt pieteikuma 308. un 309. punktā ir norādīts, ka apstrīdēto normu rezultātā radītais kaitējums bankai izpaužas ne vien kā pienākums maksāt nodevu, bet kā arī apstrīdētajās normās paredzētie pienākumi attiecībā uz informācijas sniegšanu Valsts ieņēmumu dienestam un kredītņēmējiem, proti, SEB bankai ir bijis nepieciešams veikt apstrīdētajās normās paredzēto pienākumu izpildes tehniskā risinājuma izstrādi, kā arī veikt ievērojamu skaitu darba stundu pieteicēja ikdienas komercdarbības nodrošināšanai jautājumos, kas saistīti ar apstrīdētajās normās paredzēto pienākumu izpildi. Minēto pienākumu izpildei pieteicēja kopā ir patērējusi 1600 darba stundas, turklāt atskaišu sagatavošanai, pārbaudei un nosūtīšanai Valsts ieņēmumu dienestam pieteicēja ir patērējusi 24 darba stundas.

No vienas puses tiek pārmests, ka šis kritērijs, ko Saeima ir izvēlējusies, ir nemērķēts, no otras puses, jau par šo kritēriju jau tiek izteikti pārmetumi par to, ka īpašumtiesības tiek ierobežotas tādā veidā, ka ir nepieciešami administratīvie resursi. Bet Saeimas argumenti par to, ka, ja būtu izvēlēts Latvijas Bankas piedāvātais modelis, kas īstenībā ir ārkārtīgi sarežģīti administrējams, šie argumenti netiek ņemti vērā. Tātad, šeit veidojas ļoti būtiska argumentu savstarpējā pretruna.

Arī Latvijas Bankas pārstāvis Elmārs Zakulis tiesas sēdēs arī atzina un norādīja uz to, ka likumdevējs izvēlējās tieši šādu modeli, lai bankām nebūtu uzlikts šis lielais administratīvais slogs, kāds būtu bijis, ja būtu atbalstīts Latvijas Bankas piedāvātais modelis.

Attiecīgi, runājot par atbilstību. Bankas pieteikuma 330. un 344. punktā ir norādīts, ka nav konstatējami būtiski sabiedrības ieguvumi, kas atsvērtu kredītiestādēm, tajā skaitā pieteicējam, nodarīto kaitējumu. Tieši pretēji. Apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā tiek aizskartas arī visai sabiedrībai nozīmīgas intereses, piemēram, tautsaimniecības intereses un labvēlīga investīciju vide, jaunu kredītu pieejamība un inflācijas mazināšana. Tādējādi apstrīdētās normas neatbilstot samērīguma principam un Satversmes 1. un 105. pantam.

Tajā pašā laikā, uzklusot Latvijas Bankas pārstāvja sniegtos paskaidrojumus, ir pilnīgi redzams, ka hipotekārā kredītēšana, salīdzinot 2024. gada beigas ar 2023. gada beigām ir pieaugusi par 6%. Pašas pieteicējas hipotekārā kredītēšana ir pieaugusi par 4% 2024. gadā, salīdzinot ar 2023. Hipotekāro kredītņēmēju atbalsta makroekonomiskā ietekme uz iekšzemes kopproduktu ir neliela – robežās no 0,02 līdz 0,06% – un galvenokārt caur privātā patēriņa pieaugumu. Ietekme uz inflāciju arī ļoti maza – 0,01%. Tādējādi atbalsts būtiski netraucē monetārās politikas centieniem samazināt inflāciju.

Savukārt attiecībā uz finanšu stabilitāti Elmārs Zakulis norādīja, ka atbalsta mehānisms mazina maksātspējas riskus uz kredītņēmējiem un tādēļ arī kredītriskus pašām bankām. Attiecīgi viņš arī norādīja uz to, ka šobrīd nav iespējams noteikt, kāda ir ietekme uz investīciju vidi. Un, protams, tas arī nav apstrīdams. To varēs noteikt tikai laika gaitā, jo ir skaidrs arī, ka šāda likumdevēja rīcība neapšaubāmi arī ietekmēja investīciju vidi. Bet tajā pašā laikā tas, ar kādām sekām tika draudēts, ka tas ietekmēs kredītēšanu un monetāro sistēmu un banku stabilitāti un peļņu un tā tālāk – tie ir bijuši tukši draudi, un tas nav piepildījies.

Attiecīgi banku finanšu rādītāji... diemžēl vēl joprojām nav pieejami uz gada beigām Latvijas Bankas mājaslapā, visticamāk, tie būs marta otrajā pusē, bet attiecīgi uz 2024. gada trešo ceturksni Latvijas Bankas norādītie finanšu rādītāji ir ļoti labi. Attiecīgi kapitāla atdeve ir bijusi 17,38%, kas ir daudz augstāks nekā vidējais rādītājs Latvijā vēsturiski. Un pēdējais uz 2024. gada trešo ceturksni banku peļņa bijusi 451 miljons eiro. Latvijas monetārās finanšu iestādes, kurās atrodas attiecīgi arī galvenokārt bankas, tieši uz gada beigām kopējā peļņa ir bijusi 522 miljoni jeb teju pusmiljards eiro, savukārt pašas SEB bankas pamatdarbības peļņa bijusi, pēc jau nodokļu uzkrājumiem, 141,7 miljoni pagājušajā gadā. Šie ir ārkārtīgi labi rādītāji. Ja vēsturiski banku peļņa vidēji ir bijusi 125 miljoni eiro gadā visā banku nozares peļņa, tad šeit vienas bankas, pieteicējas, peļņa vien ir bijusi 141 miljons par pagājušo gadu, kas ir daudz daudz augstāka.

Līdz ar to šie argumenti par Finanšu likuma ietekmi uz finanšu stabilitāti, uz banku pelnītspēju un tamlīdzīgi, tie nav piepildījušies.

Un kolēģis norādīja savā debašu runā uz to, ka no bankām ir paņemta nauda, kas būtu bijusi... ko būtu iespējams virzīt kredītu izsniegšanu un tā tālāk... Tad ir jautājums, no kurienes tad bankas to naudu ņēma? Bankas jau šo naudu ir ņēmušas no kredītņēmējiem, kuriem šie maksājumi ievērojami pieaug tieši procentu likmju kāpuma rezultātā. Un tieši tas, ka bankas pašas jau neieguldīja nekādus papildus līdzekļus, neizdomāja jaunus papildu pakalpojumus un tā tālāk, neuzņēmas papildus riskus, bija tas, kāpēc bija šī ārkārtīgi... šī ļoti lielā peļņa, kas bija 2,6 reizes lielāka nekā pirms šī augstā procentu perioda.

Tas ir tas, ko es vēlējos norādīt attiecībā uz bankas argumentiem.

Attiecībā uz fizisko personu pieteikumu es pavisam īsi norādīšu, ka konkrētajā gadījumā šīs fiziskās personas, kas iesniegušas pieteikumu par apstrīdēto normu – desmitās daļas attiecīgi šī kritērija 250 tūkstoši eiro sliekšņa atbilstību vienlīdzības principam, ka attiecīgi šīs fiziskās personas jau ir bijušas tieši tādas, uz ko likumdevējs ir speciāli šo regulējumu izstrādājis, ka uz viņām tas netiek attiecināts. Viņi kredītu ņēma tajā pašā gadā, kad tika pieņemts likums – pusgadu pirms augstākajām EURIBOR likmēm, kādas ir bijušas. Viņi, tajā brīdī ņemot kredītu, apzinājās, kādi ir viņu finanšu ienākumi, viņi var atļauties šādu kredītu maksāt un attiecīgi tas viņiem neradīs grūtības. Šis regulējums, kas ir izstrādāts, tas jau bija vērsts uz cilvēkiem, kuri nebija rēķinājušies ar tik augstu procentu... tik strauju kāpumu.

Un līdz ar to arī šis pieteikums ir... protams, visas tiesības fiziskajām personām šo pieteikumu ir iesniegt, par to šaubu nav, bet tajā pašā laikā tieši uz šādu fizisko personu mērķa auditoriju arī bija šis kritērijs noteikts, ka uz viņiem tas neattiecas. Tāds tieši bija likumdevēja mērķis.

Paldies. Man viss.

I. Kucina.

Paldies Saeimas pārstāvim.

Līdz ar to tiesas debates ir slēgtas.

Attiecīgi jautāšu pieteikuma iesniedzējas – SEB bankas –pārstāvjiem, vai vēlaties izmantot tiesības uz repliku.

M. Šķiņķis.

Liels paldies, noteikti mēs vēlētos izmantot šīs tiesības.

Man ir septiņi punkti, ko es vēlētos ar jūsu atļauju izteikt.

Pirmais. Par 16 tūkstošiem aptuveni ManaBalss.lv iniciatīvas parakstītājiem.

Es domāju, ir ļoti būtiski šim faktam piešķirt juridisku tvērumu. Satversmes uzdevums... Satversme nosaka un pastāv lielā mērā tādēļ, lai mums būtu tiesiska valsts.

Tas, ka cilvēkiem ir iespēja izteikt savu redzējumu, ir ļoti atbalstāmi un vajadzīgi, bet, ja mēs runājam par likumdevēja rīcību gadījumā, kad tiek pieņemts likums, ar kuru tiek ierobežotas pamattiesības, Satversme nosaka tās robežas, kad un kā likumdevējs drīkst rīkoties. Un tikai Satversmes noteiktajā kārtībā likumdevējs var rīkoties un pat tad, ja lielākā sabiedrības daļa uzskata, ka ir jāpieņem kāds likums, Satversme aizliedz pieņemt likumu, kas nepamatoti ierobežo pamattiesības. Tas ir punkts viens.

Otrs. Ne velti Satversmē ir, piemēram, 73. pants, kurš nosaka, ka noteiktos gadījumos noteiktus likumus nevar nodot tautas nobalsošanai tāpēc, ka ir likumi, kuru saturs... un tad nobalsošanai nevar nodot budžeta likumus, nevar nodot likumus par aizņēmumiem un citus tāpēc, ka ir tādi likumi, kur cilvēka dabā vienmēr ir teikt „nē, es negribu tādu likumu” vai „mēs gribam tādu likumu, kas mums piešķir naudu”. Bet ne velti Satversmē ir pat pants, kurš nosaka, ka atsevišķos gadījumos mēs nevaram tautai nodot nobalsošanai tādus likumus, kas cilvēkiem var nepatikt, bet kuri ir vajadzīgi.

Un runājot arī par 16 tūkstošiem ManaBalss.lv iniciatīvas autoriem, ir svarīgi šo atcerēties.

Otrs... nākamais punkts, kas ir ļoti svarīgs. Par kolēģu debašu runā teikto attiecībā uz negatīvām EURIBOR likmēm un ka bija brīdis, kad bankām vajadzēja piemaksāt. Manuprāt, šī debašu runas sadaļa apstiprina mūsu pozīciju, ka likumdevējs faktiski ar šo regulējumu veica iejaukšanos hipotekārajos līgumos cenojot šo darījumu tā, kā likumdevējs uzskata par pareizu konkrētajā viena gada periodā. Un arī šī atsauce par to, ka kaut kad pagātnē bankas ir nepareizi kaut ko cenojušas un ka tāpēc likumdevējs šobrīd šādi rīkojas, manuprāt, apstiprina mūsu pozīciju, ka ir tāpat notikusi iejaukšanās cenas koriģēšanā vienā gadā viena bloka darījumos un arī apstiprina mūsu pozīciju, ka viss apstrīdētais regulējums ir jāskata kā vienots tiesību institūts.

Nākamais punkts – par nodevu. Tikai papildinot Liepas kunga debašu runā un atsaucoties uz kolēģa, Saeimas pārstāvja, debašu runu, mēs patiešām uzskatām, ka pat tad, ja tā ir regulatīva nodeva, kas tāda, mūsaprāt, nav. Mūsaprāt, Kusiņa kungs Solidaritātes nodokļa atsevišķās domās ir atspoguļojis to praksi, kādai mēs arī piekrītam metodoloģiski, ka, ja mēs skatāmies uz regulējumu, kas ir regulatīva nodeva, tad šādam regulējumam nepiemērojas... tāpat, rīcības brīvības tā mēraukla, kas ir fiskālajiem nodokļiem. Satversmes tiesas praksē, pārbaudot regulējuma atbilstību Satversmei, un tādēļ mēs aicinātu... tāpat pat tad, ja tiesa uzskatītu, ka tā ir regulatīva nodeva, kas, mūsaprāt, tāda nav, tāpat piemērot tāpat vispārējo praksi attiecībā uz īpašumtiesību ierobežojumu pārbaudi.

Nākamais – ceturrtā tēze. Par 19 miljonu pārpalikumu valsts budžetā. Tāpat Saeimas pārstāvis debašu runā norādīja, ka šo regulējumu nevarēja izveidot citādāku, respektīvi, nevarēja veikt vai izveidot tādu regulējumu, ka nauda nepaliktu pāri. Šie 19 miljoni nepaliktu pāri.

Pirmkārt, mēs dzirdējām tiesas procesa laikā Finanšu ministrijas pozīciju, kad mēs arī uzdevām jautājumu Finanšu ministrijas pārstāvjiem, un Finanšu ministrijas pārstāvis noraidīja šo tēzi, Saeimas pārstāvja izvirzīto. Tātad, Finanšu ministrijas pārstāvis teica, ka varēja faktiski izveidot arī citādāku regulējumu, tas ir punkts viens. Bet punkts divi, kas ir jo īpaši svarīgi, šāda Saeimas pozīcija nekā neatbild uz mūsu vēl vienu argumentu: ja jau sākotnēji nevarēja izveidot tādu regulējumu, ka tiek iekasēts precīzi tik daudz naudas līdzekļu, cik ir nepieciešami, kādēļ tad likumdevējs nevarēja paredzēt regulējumu, ka tad, kad atbalsta periods ir beidzies, tad tā naudas masa, kas ir palikusi pāri, tiek atgriezta atpakaļ tām personām, no kurām šie naudas līdzekļi paņemti, jo mērķis ir izpildīts, un tātad loģiski, ka nesamērīgi vai pārāk daudz ierobežot īpašumtiesības, kas pārsniedz to mērķi, kādēļ šis īpašumtiesību ierobežojums ir paredzēts, nav nepieciešams. Tādēļ nekas neliedz likumdevējam paredzēt regulējumu, ka nauda tiek atgriezta atpakaļ, tā, kas netiek iztērēta mērķim.

Piektā... un man ir palikušas trīs kopā... Saeimas pārstāvis debašu runā norādīja, ka regulējuma skaidrību apliecinot fakts, ka normu izpildē neesot bijušas nekādas nepārvaramas grūtības, jo taču regulējums jau ir pieņemts. Un vienlaikus argumentē, ka regulējums ir ticis piemērots absolūti nepareizi, bankas nav sapratušas, ko likumdevējs ir vēlējis ar regulējumu pieņemt, to izpildījušas nepareizi. Bet tad debašu runā mēs klausāmies, ka vienlaikus nekādas grūtības nav bijušas, jo regulējums taču ir skaidrs un ir izpildīts. Nu, man šķiet, ka šī ir absolūta pretruna pozīcijā.

Nākamais un priekšpēdējais replikas punkts – par ECB. Mēs daudz par to esam diskutējuši. Replikā tikai... Atbildot uz debašu runā izklāstīto argumentu, ka regulējums nebūtu pieņemts citādāks, ja arī ECB atbilde būtu atnākusi laicīgi. Manuprāt, šis arguments ir nepamatots un būtiski ir ņemt vērā vairākus lietā nozīmīgus faktus.

2023. gada 30. novembra Budžeta komisijas sēdē, ja to rūpīgi noklausās, var dzirdēt, ka vairāki Budžeta komisijas sēdes deputāti... tātad piedalījušies sēdē deputāti, izteica bažas, vai tiešām pieņemtais regulējums, ko mēs plānojam pieņemt, neradīs valstij zaudējumus, vai ir visi riski pārbaudīti un nodrošināti. Tika jautāts šajā sēdē arī Tieslietu ministrijas viedoklis, un deputāti pat nesagaidīja, ko Tieslietu ministrijas pārstāvis atbild, tāpēc ka bija traucēti sakari, un visi tikai pasmējās... ka, re kā, nedzirdam, ko Tieslietu ministrija saka... Tātad, bija bažas par to, vai tiešām viss ir kārtībā. Saeimas deputāti nav tie cilvēki visi, kas sēž Saeimas Budžeta komisijas sēdē. Tātad, ja būtu atnācis ECB atzinums pirms Saeimas sēdes 6. decembrī, es domāju, ka pastāv liela iespējamība, ka daudzi Saeimas deputāti pārdomātu savu balsojumu un lemtu, kā šajā brīdī rīkoties.

Pēc tam, 20. decembrī, kad Saeimas Budžeta komisija atkal sanāca, lai analizētu ECB atzinumu, atkal tie Saeimas deputāti, kas balsoja 6. decembrī, jau nebija šajā komisijas sēdē. Līdz ar ko es domāju, kas pastāv liela iespējamība, ka balsojums

6. decembrī varbūt nenotiktu, varbūt tiktu paņemta pauzīte, lai rūpīgāk analizētu ECB atzinumu... respektīvi, lēmums varētu būt bijis citādāks. Par to man tiešām nav šaubu.

Un pats pēdējais, ko es gribēju replikā atbildēt. Lai gan tas ir tāds kaut kādā mērā, it kā varētu teikt, tāds sīkāks jautājums, faktu jautājums, bet nu debašu runā tika sniegta absolūti nepatiesa informācija, tāpēc es to atstāju uz beigām. Es uzskatu par ļoti svarīgu to atbildēt.

Tāpat Saeimas pārstāvis norādīja, ka DSTI rādītāju aprēķinam bankām neesot kādu datu vai kādas informācijas, ka datu bāzēs nav kaut kādas informācijas, kas būtu pieejama bankām un vienkārši šie fakti ir absolūti nepatiesi.

Tāpat Kredītu reģistrs, kas ir Latvijas Bankas vests reģistrs, ir viens reģistrs, kurā tiešām ir informācija par personas saistībām un cita veida informācija. Citā reģistrā – Valsts ieņēmumu dienesta vestajā reģistrā – ir pieejama informācija par personu ienākumiem. Bankām caur... piemēram, pakalpojumu sniedzēju, Kredītu informācijas biroju, ir pieeja abām šīm datu bāzēm, abiem šiem informācijas avotiem.

Debašu runā kolēģis saka, ka viņš nāk no banku vides un debašu runā, nu, manuprāt, sniedz absolūti nepatiesu informāciju tiesai. Bankām ir pieejama pilnīga informācija gan par ieņēmumiem, gan par saistībām. Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvis arī apstiprināja, ka ir datu bāze par personu ieņēmumiem, un vēlreiz – bankas iegūst jebkurā brīdī, ja tas ir nepieciešams, ja likums ļauj, ja civiltiesiskā vienošanās ļauj informāciju gan par ieņēmumiem, gan par saistībām.

Tas ir svarīgi šeit. Ne vien tas, kas tā informācija ir pieejama, bet arī tas, ka to, protams, var administrēt. Un te ir svarīgi ņemt vērā, ka 3. oktobrī piedāvātais Latvijas Bankas piedāvājums par mērķētāka regulējuma pieņemšanu netika noraidīts tāpēc, ka to nevarētu administrēt. Ja precīzi noklausās it īpaši 4. oktobra Budžeta komisijas sēdi, var dzirdēt, kā politiķi izšķīrās šo ierosinājumu noraidīt. Precīzi noklausoties var redzēt, kāpēc tika noraidīts Budžeta komisijas... es atvainojos, Latvijas Bankas piedāvājums, bija nevis tāpēc, ka to nevar administrēt, bet tāpēc, ka... kā politiķi teica... „mums tagad, kolēģi, ir jāizvēlas, vai mēs ņemam mērķēto regulējumu, vai mēs ņemam nemērķēto, politiski ir jāizšķiras”. Un tika izdarīta izvēle, politiskajos argumentos balstīta izvēle, izvēloties nemērķēto regulējumu. Un noklausoties sēdi ir redzams, tas netika izdarīts tāpēc, ka nevar administrēt vai ir sarežģīti administrēt, vai ka nav datu. Nē. Tā bija politiska izšķiršanās. Līdz ar ko dati ir, tie ir pieejami bankām, tos var administrēt, tos var apkopot, var veikt precīzu aprēķinu, precīzu regulējumu pieņemt un to realizēt. Bet likumdevējs vienkārši to izvēlējās nedarīt politisku apsvērumu dēļ.

Liels paldies.

I. Kucina.

Paldies SEB bankas pārstāvim.

Tālāk, lūdzu, turpināsim.

Saeima, vai izmantosiet atbildes repliku? Lūdzu!

R. Neilands.

Nu, jā. Ja jau tik daudz pārmetumi ir izteikti, tajā skaitā par apzināti nepatiesas informācijas paušanu... nu, tur nevar neatbildēt.

Attiecīgi, jā, nu tad es uzskaitīju visus šos, godājamā kolēģa, uzskaitītos septiņus argumentus un tad es arī uz tiem sniegšu atbildes.

Attiecībā uz 16 tūkstošiem balsu uz iedzīvotāju iniciatīvu. Es, ja godīgi sakot, līdz galam nesaprotu, ko kolēģis ar to gribēja teikt norādot uz to, ka Satversme jau nosaka konkrētus jautājumus, kuri nevar būt nodoti tautas nobalsošanai. Šaubu nav, ka Satversme to nosaka un tas jautājums ir: vai šis jautājums ir tāds, kas nevar būt nodots vispār jau... vai tas ietilpst tajā jautājumu blokā. Jebkurā gadījumā iedzīvotāju iniciatīva bija... Saeimu aicināja rīkoties pie apstākļiem, kad bija tik augstas EURIBOR likmes un ierobežot to pieaugumu, ko arī Saeima ir izdarījusi.

Attiecīgi par negatīvajām likmēm. Es vēlos norādīt uz to, ka vienkārši ar savām zināšanām, kādas man ir, es izmantoju arī argumentus un kā Saeimas pārstāvis arī meklēju šos argumentus, lai varētu kaut ko uzsvērt vai izcelt. Bet nekādā gadījumā šeit nav bijusi situācija, ka caur šiem argumentiem, ko es pats, neatkarīgi no sava klienta esmu atradis, ka ar tiem tiek apstiprināta... godājamo kolēģu visu laiku uzturētā tēze, ka Saeima, Saeimas pārstāvis atzīst to, ka Saeima ir iejaukusies cenošanas politikā, iejaukusies attiecībās starp banku un klientu. Tā nav. Tas ir kolēģu izdarīts secinājums, bet Saeima ir vienkārši šajā situācijā rīkojusies. Piemērs par negatīvajām likmēm ir vienkārši piemērs, lai uzsvērtu to, ka bankas rīkojas savu interešu vārdā vienmēr un visos apstākļos, vai tirgus ir tāds, ka kredītu procentu likmes ir negatīvas un attiecīgi neizmaksā kredītiem negatīvās likmes... respektīvi, attiecīgi nesamaksā klientiem par to, ka viņiem ir šī situācija, ka viņi ir ņēmuši kredītus un vajadzētu matemātiski piemaksāt, ne arī tajos apstākļos, kad ir augstas kredītu likmes un pateicoties šim EURIBORAM bankas nerīkojas primāri klientu interesēs, bet rīkojas savās interesēs. Nebija šī noguldījuma iešana... noguldījuma procentu likmju iešana līdz pieaugušajām kredītu procentu likmēm.

Attiecīgi par kolēģu argumentu, kas... tagad es arī saprotu, no kurienes ir balstīts... par iepriekšējā Satversmes tiesas sastāva tiesneša Kusiņa atsevišķajām domām lietā par Solidaritātes likumu. Te ir jāņem vērā viena lieta. Tas, ko kolēģi caur šo savu argumentāciju cenšas pateikt, ka tikai tādēļ, ka viņu ieskatā šis regulējums, šī viena no divām kompetentēm – nodeva – neatbilst nodevas statusam un būtībai pēc būtības un pēc definīcijas, ka tas vien pats par sevi ir iemesls, lai Satversmes tiesa šajā gadījumā likumdevēja rīcības brīvību neattiecinātu uz šo gadījumu. Tam nekādā gadījumā nevar piekrist. Jo ne velti tās bija godājamā tiesneša atsevišķās domas un Satversmes tiesas kopējais sastāvs uz to lietu skatījās savādāk. Bet jebkurā gadījumā likumdevējs ir šo

institūtu – nodevu – izmantojīs un kompetentās ministrijas ir atzinušas par labu esam to. Vai kolēģiem un bankai tas patīk vai nepatīk, tās jau tālāk ir attiecīgi sekas un vai tik tiesām ir tā, kā likumdevējs gribējis, ir Satversmes tiesas kompetencē.

Attiecībā uz 19 miljoniem eiro, kas ir palikuši pāri, nosacīti pāri, skaidrs, ka pāri nav palikuši, tie jebkurā gadījumā, kā mēs noskaidrojām no Finanšu ministrijas, ir jau novirzīti budžeta deficīta segšanai. Kolēģis Šķiņķis norādīja uz to, ka kādēļ likumdevējs nevarēja ieviest regulējumu, ka nauda tiek atgriezta atpakaļ, kas netiek iztērēta šim mērķim.

Te uzreiz ir pretī divi retoriski jautājumi – kura valsts nodeva tiek atmaksāta maksātājiem, pirmkārt, un otrkārt, ja būtu šāds regulējums paredzēts, tad tas būtu vēl viens papildus arguments, lai teiktu, ka tā jau nav nodeva, jo šis atlikums tiek atmaksāts atpakaļ. Tas būtu vēl viens papildu arguments godājamiem kolēģiem pozīcijas uzturēšanai. Kā jau es teicu, jebkuru lietu var apgriezt ar kājām gaisā.

Par normu izpildīšanu. Es esot teicis, ka bankas esot absolūti nepareizi piemērojušas. Nevienā brīdī tā neteicu. Es uzskatu, ka daļā, kas bija attiecināms uz citiem kredītiem, kas nav ņemti mājokļu iegādei vai remontam, tajā daļā šis regulējums nebija paredzēts, bet ne uz visiem. Absolūti lielākais vairums no tiem, kas bija saņēmuši šīs kompensācijas, absolūti lielākais vairums bija mājokļu iegādei un remontiem. Tikai neliela daļa salīdzinoši bija šiem citiem mērķiem. Bet jebkurā gadījumā tas ir tiesību normu piemērošanas jautājums nevis likumdošanas procesa jautājums.

Par Eiropas Centrālās bankas atzinumu. Es norādīšu tikai uz vienu lietu, kas ļoti, ļoti iekrita ausīs no kolēģa teiktā. Lēmums varēja būt citādāks, par to viņam neesot šaubu. To kolēģis teica. Tātad likumdevēja lēmums varēja būt citādāks. Bet faktiskā situācija jau bija tieši tāda, ka tas nebija citādāks. Likumdevējs veltīja speciālu sēdi, kurā izvērtēja Eiropas Centrālās bankas atzinumu un uzklauzīja Latvijas Bankas pārstāvi un attiecīgi ņēma vērā šo prezentāciju un secināja, ka viss ir izdarīts pareizi un attiecīgi šis likums ir gana labs esošs un attiecīgi nekas nav jāmaina šajā situācijā.

Un visbeidzot attiecībā uz pārmetumiem par Kredītu biroja rīcībā esošo informāciju. Iespējams, ka varbūt ir kaut kas, ko es nezinu mūsdienās. Bet es ļoti labi zinu, kāds bija šis Kredītu biroja likuma pieņemšanas process. Tajā laikā likumdošanas procesā, starp citu, pārstāvot banku nozari es arī piedalījos, un šajā Kredītu biroja likumā ir konkrēti norādīti, kādi ir Kredītu biroja informācijas avoti. Un neviens no tiem nav norādīts, ka tā ir Valsts ieņēmumu dienesta informācija par kredītņēmēja ienākumiem.

Otrs, kas ir šajā aspektā ārkārtīgi būtiski uzsverams. Valsts ieņēmumu dienests tad, kad bija tiesas sēdē... tas ir no pretējā skatpunkta, bet jebkurā gadījumā. Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvis skaidri un gaiši norādīja, ka banku klientu informācijai ir īpaši konfidenciāls statuss. Pat Valsts ieņēmumu dienests šai informācijai nepieklūst. Un līdz ar to tikai audita gadījumos var pieklūst informācijai par pašu banku finanšu padziļinātiem datiem, gan arī par klientu informāciju. Un šajā gadījumā tad ir pilnīgi

pretēji – es neredzu nekādu objektīvu pamatu, lai varētu būt tā, ka jebkādā veidā banka var piekļūt jebkurai brīvai pieejai šai informācijai. Bet, ja patiešām kolēģa Matīsa Šķiņķa teiktais ir taisnība, tad te ir viens būtisks fakts. Kredītu birojs maksā naudu. Kredītu biroja pakalpojums – tas ir maksas pakalpojums. Un attiecīgi šis maksas pakalpojums jebkurā gadījumā sakrīt tieši ar to pozīciju, ko Saeima uzturēja, ka tā ir administrēšana, tā ir pieteikumu saņemšana un administrēšana.

Lai ko arī kolēģis man pārņemtu vai nepārņemtu, cik tas ir pamatoti vai nepamatoti, tas, ko Latvijas Bankas pārstāvis atbildot uz manu jautājumu atzina... viņš tā arī pateica, ka šī informācija nav automātiski pieejama, tā ir īpaši iegūstama un tālāk apstrādājama. Līdz ar to tas arī ir tas, kas ir jāņem vērā, jo kas ir šajā gadījumā atslēgas vārdi? Atslēgas vārdi ir administrēšana. Šī modeļa administrēšana būtu bijusi sarežģītāka. Tas ir tas, ko likumdevējs vēlējās panākt, lai šis modelis būtu vienkārši īstenojams. Un tas ir izdevies.

Paldies.

I. Kucina.

Paldies Saeimas pārstāvim.

Tātad šodien sēdē atliek vien paziņot par datumu, kad tiks pasludināts tiesas spriedums. Tiesa pasludinās spriedumu 2025. gada 2. aprīlī pulksten 10.00.

Kolēģi, šodien saku jums paldies par dalību tiesas sēdē un novēlēsim jums jauku dienu.

A. Ločmele.

Lūdzu visiem piecelties!

Tiesas sēdes sekretāre

Alise Ločmele

Stenogrāfiste

Mārīte Ceļmalniece

*Dokuments parakstīts ar
drošu elektronisko parakstu.*